

Jødisk sprogpolitik

Af [Morten Thing](#) 27. januar 2011 • I kategorien [Sprogpolitik](#) • 📖 ✉️ 🌐 📱

I 2009 besøgte jeg Litauen. Jeg var overrasket over, at man overalt i den tidligere jødiske bydel i Vilnius (og i ghettoen) så bronze- eller marmorplaketter med tekst på litauisk og *jiddish*, som forklarede hvem, der var født her eller hvilken synagoge, som her var revet ned og havde givet plads til en basketball-bane.

Marmorplakette i Vilnius på litauisk og jiddish. I oversættelse lyder den: "Den 7. september 1941 blev i denne gade mere end to tusinde jøder drevet sammen; de blev siden tilintetgjort i Ponar."

Litauen er ellers et land, som har det rigtig svært med at sammentænke sin relativt nyerhvervede selvstændighed med den kendsgerning, at omkring 210.000 jøder blev myrdet i Litauen. På det nye [museum for folkedrab](#) i Vilnius kan man se mange detaljer om de sovjetiske overgreb mod litauere, men intet om den litauiske deltagelse i folke drabet på jøderne.

Marmorplakette i Vilnius (Vilne på jiddish, Wilna på polsk) på litauisk og jiddish. I oversættelse lyder den: "Ved den barrikade, som var opbygget på dette sted, åbnede en deling kæmpere fra Vilnius' ghettos Forenede Partisan Organisation lid mod en nazistisk militærenhed den 1.9.1943, som lukkede ghettoen af på midten. Nogle af kæmperne omkom, blandt dem deres anfører Yekhiel Sheynboym."

Mindesmærket på den gamle jødiske begravelsesplads i Mažeikiai. På monumentet er der en tekst på jiddish og på litauisk. Den lyder i oversættelse: "På dette sted hvor de hitleristiske mordere og deres lokale hjælpere myrdede tæt på 4.000 jøder og mennesker af andre nationaliteter – mænd, kvinder, børn."

I 2010 var jeg i Kraków og besøgte bl.a. Auschwitz (Oświęcim på polsk, Oshpitsin på jiddish). I Auschwitz er alle skilte i den generelle udstilling på [museet](#) på polsk, hebraisk og engelsk. Polsk er jo indlysende, eftersom lejren ligger i Polen. Engelsk er vel også indlysende i betragtning af sprogets status som verdenssprog. Men hebraisk, hvorfor lige hebraisk? Det hænger selvfølgelig sammen med, at flertallet af de dræbte i Auschwitz var jøder, og jøder taler vel hebraisk, eller hvordan?

Langt de fleste af de dræbte jøder i Auschwitz kom fra Østeuropa og talte *jiddish*. Der har selvfølgelig været en del, som har kunnet læse *Toraen* på hebraisk, og enkelte har sikkert kunnet tale det nye hebraisk, som var opstået i Palæstina før første verdenskrig. Det virker jo ikke indlysende at skulle hædre denne lille gruppe ved at gøre deres sprog til det andet ud af tre sprog på museet. Langt snarere er det af et helt andet hensyn, nemlig hensynet til Israel. Taler israelere da ikke engelsk? Jo, det gør den overvejende majoritet. Det er altså ikke som ved polsk og engelsk af hensyn til de besøgende, at alle tekster er oversat til hebraisk. Det er en symbolsk handling, en symbolsk og

Seneste sprognyheder

4/5	Sprogforskerne fandt en skat i skoven politiken.dk
27/4	Lille indsats styrker småbørns sprog www.dr.dk
26/4	Lad os komme det danske 'jantekomma' til livs politiken.dk
23/4	Ud med sproget - Berlingske Mener www.b.dk
20/4	Unikt runefund i centrum af Odense videnskab.dk

4/1	John Holm, Pioneer in Linguistics, Dies at 72 www.nytimes.com
10/8	Young women, give up the vocal fry and reclaim your strong female voice www.theguardian.com
20/5	Bill Funding Native Language Programs Passes mtpr.org
17/5	Sounds Of The Pilbara II: Songs In Language finishes recording - WAM - West Australian Music wam.org.au
13/5	Seven US Senators Introduce Bill to Promote Preservation of American Indian Languages - Native News Online nativenewsonline.net

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprog museet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Sprogpolitik'

Den belgiske sproggrænse – en gordisk knude
Finsk-ugrisk identitet
Svensk kamp mod engelsk sprogimperialisme
Eskimoisk i Fjernøsten

Nye kommentarer

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet
Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
Monica Scheuer til Jødiske efternavne
jane til Jødiske efternavne
InglêS til Sprogene i Mozambique
Birgit Eggert til Hvad er der blevet af Maren?
Grethe Movsing til Hvad er der blevet af Maren?
Henrik Klindt-Jensen til Ded borriijnholmska måled

Artikler om

sprogpolitisk handling. Betydningen af den er, at jødernes interesser varetages naturligt af Israel og det israelske sprog er naturligt jødernes sprog.

I Birkenau (Auschwitz 2) er der et mindesmærke ved siden af de itusprængte gaskamre og krematorier. Her har man valgt at mindes de døde ved en bronzeplakette for hvert af de sprog, som blev talt af de udryddede.

Oprindelig var der 21 sprog repræsenteret: hviderussisk, russisk, ukrainsk, polsk, tjekkisk, slovakisk, slovensk, kroatisk, serbisk, engelsk, tysk, jiddish, norsk, hollandsk, fransk, italiensk, rumænsk, græsk, romani, ungarsk og hebraisk. Selvom der altså her var en plakette på jiddish, så var der også én på hebraisk.

Men hvad med [judezmo](#)? I 2003 samlede sefardiske jøder ind til at mindes de mange græske jøder, som talte judezmo og de mange sefardiske jøder fra andre steder i Europa (bl.a. Holland), som blev gasset, så der også kom en mindeplade på judezmo. Der er altså nu 22 plader.

Lidt fra mindesmærket er der et andet mindesmærke ved en lille sø bag krematorium 3, hvor man dumpede den aske, man ikke kunne sælge som gødning. Her er der sat fire plader op, som mindes de mange, som er 'begravet' her. De er på polsk, engelsk, jiddish og hebraisk. Her har man altså syntes at jiddish burde med, men altså også hebraisk og ikke judezmo.

Israel

Man kunne tro, at de tre sprog polsk, engelsk og hebraisk, som er valgt til hovedsprog i Auschwitz afspejler de største grupper af besøgende. Men tager man nationaliteter med det største samlede antal besøgende 2006-2009, ser det således ud:

Polen	1.769.700
UK	345.800
USA	301.000
Tyskland	226.200
Italien	214.400
Frankrig	191.400
Israel	187.700

(Kilde: Auschwitzmuseets årsrapporter)

Som det ses ligger antallet af besøgende fra Tyskland, Italien og Frankrig højere end Israel. Men hverken tysk, italiensk eller fransk er af den grund blevet museumssprog. Det er altså ikke antallet af besøgende som har afgjort, at hebraisk skulle være ét af de tre sprog.

Hvem står bag denne sprogpolitiske nedprioritering af *de udryddedes egne sprog jiddish og judezmo*? Det er ganske simpelt, det gør Israel. Der har siden murens fald været et endog meget tæt samarbejde mellem Auschwitzmuseet og [Yad Vashem](#) i Israel, som der tager sig af mindet om shoa.

Der er næppe nogen tvivl om, hvad prisen for dette samarbejde har været: At forsøge at udrydde bevidstheden om, at jiddish i mellemkrigstiden var det helt dominerende jødiske sprog. Mere end 10 millioner af verdens måske 16 millioner jøder havde dengang jiddish som modersmål. Faktisk var holocaust ikke kun et folkemord på seks millioner jøder, det var – næsten – også det man i sprogvidenskaben kalder et lingvicide, et sprogmord, en udryddelse af jiddish. Det er altså denne kendsgerning Israel ønsker at udslutte fra mindet om shoa. At polakkerne har fremmet sagen hænger jo givetvis sammen med ønsket om, at Auschwitz fremstår som et mindest med stor symbolsk tyngde. At komme Israel i møde betyder bl.a., at man ikke får kritik fra denne vigtige side.

Mindeplade i Auschwitz på hebraisk, polsk og engelsk til minde om den mezuze (beholderen til venstre) som Ariel Sharon den 5.5.2005 havde bragt med fra Jerusalem og sat op her.

Hebraisk mod jiddish

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter engelsk

esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogbort Sprogpolitik sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	OmniGlot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	
juni 2012	
maj 2012	
april 2012	
marts 2012	
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	
januar 2010	
december 2009	
november 2009	
oktober 2009	
september 2009	
august 2009	
juli 2009	
juni 2009	

Forholdet mellem hebraisk og jiddish har altid været kompliceret i Israel. Zionisterne syntes, at man skulle tale hebraisk og glemme sit jiddish. I 1927 tilbød den jiddishe avis *Der tog* i New York at betale for et professorat i jiddish ved det nyoprettede hebraiske universitet i Jerusalem. Den højreorienterede Brigade af Forsvarere for det Hebraiske Sprog iværksatte en voldsom kampagne mod dette tiltag. Bl.a. uddelte de løbesedler med teksten: "En lærestol til jargon – et afgudsbillede i templet". Kampagnen endte med, at man afviste at oprette et sådant professorat – og man skal helt frem til 1951 før det kunne lade sig gøre. I 1930 truede brigaden to biografer i Jerusalem voldeligt og ejerne personligt, fordi de ville vise den jiddishe film *Di yidishe mame*.

I mange år har jiddish været opført på listen over truede sprog i Europa. Men én af dem, som kender meget til sagen, Dovid Katz, en engelsk jøde, som nu er professor i jiddish i Vilnius, har fremsat den prognose, at jiddish ikke længere er noget truet sprog. Det skyldes, at de ultraortodokse [haredim](#) både i Israel, Europa og i USA har jiddish som deres omgangssprog, og de får så mange børn, så antallet af jiddishtalende nu er i stigning.

I begyndelsen af 2010 kunne *Information* (14.3.10) fortælle, at en ultraortodoks jødisk kvinde var død 93 år gammel i New York. Man regnede med, at hun havde mere end 2.000 efterkommere. Det siger noget om den ultraortodokse fertilitet. De ultraortodokse jøder i USA er et af de hastigst voksende religiøse mindretal. I 2000 var der således 360.000 harediske jøder, mens der var 468.000 i 2006. Sprogpolitisk betyder det, at jiddish formentlig kommer til at overleve, ikke som det sekulære, jødiske sprog det var før shoa, men som sprog for en gruppe af højreorienterede, religiøse ekstremister.

Også i Israel vokser de harediske grupper med en fertilitet, som gør palæstinensernes til skamme. De udgjorde i Israel i 60'erne og 70'erne en forsvindende politisk minoritet. De betyder i dag meget politisk og kulturelt og omfatter 650.000. Og de har formået at placere sig stadig mere med tungen på vægtskålen. Hvad angår jiddish og de ultraortodokse, så er det deres dagligsprog for de fleste sekters vedkommende både i USA og i Israel. Nogle vil gerne tale ivrit (som de ikke anser for at være det samme som bibelhebraisk), mens andre nægter at tale ivrit, fordi kun gud eller messias kan give jøderne lov til at tale hebraisk igen. Og jiddish er langsomt blevet mere accepteret. Der er sågar kommet professorater i jiddish, og Haifa Universitetet udgiver et nettidsskrift på hebraisk om jiddish.

Et postzionistisk perspektiv kunne derfor være, at jiddish rykker frem og bliver et sprog på (næsten) lige fod med hebraisk, hvis de ultraortodokse bliver ved med at spille så fremtrædende en rolle. Måske kan vi se frem til, at det bliver fra denne kant, at Auschwitz bliver tvunget til at anerkende, at jiddish var de udryddede jøders sprog frem for noget. Måske kan vi se frem til et fjerde museumssprog takket være haredim.

(Artiklen har været trykt i en kortere version i *Udsyn* december 2010.)

Morten Thing, dr. phil.

Forskningsbibliotekar, Roskilde Universitetsbibliotek

Læs også:

1. [Israels sprog](#) Israel har tre officielle sprog ifølge engelsk lovgivning i Palæstina fra 1922: Engelsk, arabisk og hebraisk. Da de jødiske indvandrere til Palæstina og Israel alle talte et andet sprog ved...
2. [Er jiddish et døende sprog?](#) Den dansk-jiddishe avis Yidishe folkshtime 30.5.1916 med portræt af den kendte jiddishe digter Sholem Aleykhem Jiddish er et germansk sprog, som formentlig er opstået for ca. 1000 år siden. Det...
3. [Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?](#) De 22 bogstaver (plus 5 særlige slutformer) i det hebraiske alfabet (tillige med deres talværdi). Læses fra højre til venstre. Der er ingen vokaler, hebraisk er et konsonantalfabet i lighed...
4. [Jødiske sprog](#) Ifølge databasen Ethnologue, eksisterer der følgende jødiske sprog: Jjudeoirakisk (jahudisk), judeomarokkansk, judeotripolitansk (tripolita'it), judeotunesisk og judeojemenitisk, som alle er judeoarabiske sprog; bibelhebraisk og ivrit (moderne hebraisk)...

Tagget med: [erindringspolitik](#), [hebraisk](#), [Israel](#), [jiddish](#), [judezmo](#), [jøder](#), [Litauen](#), [museer](#), [Sprogpolitik](#)

1 kommentar

Reinhard (Ron) F. Hahn

27. januar 2011 • 02:36

Jeg glæder mig over mindesmærkerne og lignende. Jeg ville være endnu gladere, hvis Litauen officielt ville anerkende deltagelse af et stort antal litauere i Holocaustens grusomhederne. Da den tyske invasion af Litauens syntes uundgåelig, dræbte mange litauere s

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

maj 2009

april 2009

marts 2009

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.